



MEĐUNARODNOPRAVNI STATUS PRIVATNIH VOJNO-SIGURNOSNIH KOMPANIJA U KONTEKSTU SUVERENITETA I PRAVA NA SAMOODBRANU

UDK: 341.3:351.78

DOI: 10.51558/2712-1178.2025.11.2.277

Pregledni naučni rad

Sandro Ibrišimović, MA prava
Ministarstvo odbrane BiH
e-mail: sandroi@hotmail.com

SAŽETAK

Postojanje i upotreba privatnih vojno-sigurnosnih kompanija predstavlja ne samo rastući trend i modus operandi strateškog djelovanja pojedinih aktera međunarodnih odnosa nego i konkretan izazov za opšteprihvaćene norme međunarodnog prava proistekle iz Povelje UN-a kao i za međunarodno humanitarno pravo i međunarodne standarde ljudskih prava. Djelatnost privatnih vojno-sigurnosnih kompanija usko je vezana i za određena prava država koja proizilaze iz međunarodnog ugovornog prava i međunarodnog običajnog prava. Djelovanje privatnih vojno-sigurnosnih kompanija se često nalazi u svojevrsnoj „sivoj zoni“ neprecizno definisanih pravnih normi i realnih potreba određenih državnih i nedržavnih aktera.

Zbog ovakvog faktičkog stanja neophodna je analiza odnosa između postojanja i djelovanja privatnih vojno-sigurnosnih kompanija i međunarodnog prava, kao i utjecaja djelovanja ovih aktera na suverenitet države i pravo države na samoodbranu. Pored toga, potrebno je analizirati opasnosti i rizike koji proizilaze iz djelovanja privatnih vojno-sigurnosnih kompanija kao i eventualne pozitivne sigurnosne aspekte njihovog djelovanja.

Ključne riječi: Privatne vojno-sigurnosne kompanije, pravo na samoodbranu, suverenitet, delegiranje sile, plaćeništvo

1. UVOD

Upotreba privatnih vojno-sigurnosnih kompanija (u daljem tekstu: PVSK) u savremenim oružanim sukobima i međunarodnim odnosima predstavlja fenomen koji značajno mijenja tradicionalnu dinamiku sigurnosti i odbrane. PVSK su privatne organizacije koje pružaju vojno-tehničke i sigurnosne usluge, uključujući obuku, logistiku, planiranje vojnih operacija, zaštitu ključnih objekata i u određenim slučajevima direktno učešće u borbenim aktivnostima. Njihova sve češća prisutnost u konfliktima dovodi ne samo do novih oblika i strategija vođenja rata nego i do novih izazova u okviru međunarodnog prava, posebno kada je riječ o pitanjima suvereniteta država, legitimiteta upotrebe sile i prava na samoodbranu.

Tradicionalno, pravo na upotrebu sile u međunarodnim odnosima bilo je rezervisano za države, a zadaci odbrane i unutrašnje sigurnosti bili su u nadležnosti regularnih vojnih i policijskih snaga. Međutim, PVSK sve više preuzimaju funkcije koje su ranije bile ekskluzivno državne, čime se stvara složen pravni i politički okvir u kojem ove kompanije djeluju. U nekim situacijama one funkcionišu kao produžena ruka države, dok u drugim slučajevima djeluju potpuno nezavisno, što ih svrstava među nedržavne aktere sa značajnim uticajem na samo odvijanje oružanih konflikata i međunarodnu politiku.

Ova pojava izaziva niz pitanja vezanih za međunarodno pravo. Između ostalog, ključna pitanja uključuju analizu da li angažman PVSK ugrožava suverenitet države u kojoj djeluju, kako se njihova djelatnost usklađuje sa pravom na samoodbranu i obavezama proisteklim iz međunarodnog prava, koji su pravni mehanizmi odgovornosti za djela PVSK u slučaju kršenja ljudskih prava ili međunarodnog humanitarnog prava. Pored pravnog aspekta, neophodno je sagledati i političke, sigurnosne i geopolitičke implikacije njihove upotrebe, uključujući pitanja kontrole, legitimiteta i etičkih granica privatizovanih vojnih aktivnosti.

Cilj ovog rada je detaljna analiza pravne i političke pozicije PVSK, sa posebnim naglaskom na njihovu ulogu u savremenim sukobima i mogućnosti regulacije njihovog poslovanja u skladu sa međunarodnim pravnim normama. Ovaj naučni rad teži pružanju uvida u to kako PVSK utiču na tradicionalne koncepte suvereniteta i samoodbrane (bilo individualne ili kolektivne), kao i na raspravu o potrebi razvoja novog pravnog okvira koji bi regulisao i



normirao njihovo djelovanje. Kroz ovu analizu, nastoji se razumjeti složeni odnos između privatizovanih vojnih struktura i država, te identificirati ključne izazove i dileme koje postojanje i djelovanje PVSK postavlja pred međunarodnu zajednicu.

2. TEORIJSKO-PRAVNI OKVIR

2.1. PRAVO NA SAMOODBRANU

Definicija prava države na samoodbranu svoju osnovu ima u općeprihvaćenom pravu na samoodbranu kao prirodnom pravu čiji je cilj odbrana vlastite egzistencije i postojanja. Pravo države na samoodbranu u međunarodnom običajnom pravu smatra se inherentnim pravom odnosno prirodnim pravom države koje proističe i proizilazi iz njenog suvereniteta te se smatra da država ima pravo da brani svoj suverenitet svim legalnim sredstvima što uključuje i legitimnu primjenu oružane sile, a naročito u slučaju kad je njen suverenitet ugrožen oružanom silom od strane drugog aktera. Da bi samoodbrana i upotreba oružane sile od strane države bile opravdane i dopustive moraju biti ispunjeni uslovi nužnosti, proporcionalnosti i upotrebe sile kao odgovora na napad.¹ Ovo pravo po samoj svojoj prirodi predstavlja pravo koje je svojstveno svim oblicima države kao društvene organizacije i kao takvo često je od ključne važnosti za samu opstojnost države kao i očuvanje njenog suvereniteta, teritorijalnog integriteta i političke nezavisnosti.

1 Fletcher George P., Ohlin Jens David (2008), *Defending Humanity: When Force Is Justified and Why*, Oxford University Press, Oxford

U modernom međunarodno-pravnom poretku pravo na samoodbranu sadržano je u članu 51. Povelje UN-a². Navedeno pravo se u ovom članu definiše kao jedan od slučajeva u kojem postoji izuzetak od opšte zabrane upotrebe sile koja je normirana članom 2. stav 4. Povelje UN-a.³

2.2. SUVERENITET DRŽAVE

Suverenitet je jedan od osnovnih principa međunarodnog prava koji podrazumijeva vrhovnu (suverenu) vlast države nad njenom teritorijom i stanovništvom, što samo po sebi uključuje ekskluzivno pravo na donošenje i sprovođenje zakona.⁴ Ovaj princip međunarodnog prava omogućava državama samostalno donošenje odluka o unutrašnjim i spoljnim pitanjima, kao i širok spektar mogućnosti za zaštitu vlastitog političkog, ekonomskog i pravnog integriteta. Konvencija iz Montevidea iz 1933. godine precizno definiše kriterije suvereniteta, a samim time i kriterije državnosti pri čemu je naročito naglašena potreba postojanja stalnog stanovništva, određene definisane teritorije, funkcionalne vlade i sposobnosti stupanja u međunarodne

2 Odluka o objavljivanju povelje Ujedinjenih naroda, Narodne novine – Službeni list Republike Hrvatske 15/93, član 51. Povelje UN: „Ništa u ovoj Povelji ne umanjuje prirodno pravo na individualnu ili kolektivnu odbranu u slučaju oružanog napada na člana Ujedinjenih nacija dok Vijeće sigurnosti ne preduzme mjere potrebne za očuvanje mira i sigurnosti u svijetu. O mjerama koje preduzmu članovi koristeći se ovim pravom na samoodbranu biće odmah obaviješteno Vijeće sigurnosti i ove mjere ni na koji način neće dovesti u pitanje ovlasti i odgovornosti Vijeća da u skladu sa ovom Poveljom preduzme u svako doba akciju koju smatra nužnom u cilju obezbjeđivanja i održanja mira i sigurnosti u svijetu.“ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/1993_12_15_35.html

3 Odluka o objavljivanju povelje Ujedinjenih naroda, op.cit., član 2. stav 4. Povelje UN: „Svi članovi se u svojim međunarodnim odnosima suzdržavaju od prijetnje silom ili upotrebe sile protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti svake države, te od upotrebe sile na bilo koji drugi način koji nije saglasan sa ciljevima Ujedinjenih nacija;“

4 ShawMalcolm N. (2021), *International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 155.–158.



odnose.⁵ Ovi principi predstavljaju pravni osnov za međunarodno priznanje i pravno uređenje suvereniteta u globalnom kontekstu i predstavljaju dio međunarodnog prava.⁶

U savremenim međunarodnim odnosima klasični koncept suvereniteta suočava se sa značajnim izazovima. Globalizacija i veliki stepen međuzavisnosti država u ekonomskim, tehnološkim i komunikacionim pitanjima često imaju negativan utjecaj na autonomiju i slobodu država u donošenju odluka.⁷ Također, samo članstvo u međunarodnim organizacijama sa sobom nosi prihvatanje, usvajanje i provođenje određenih pravnih normi i obaveza proisteklih iz tog članstva, a koje mogu djelimično ograničiti ili u potpunosti spriječiti vođenje suverene politike i donošenje suverenih odluka. Osim toga, razvoj međunarodnog prava u pravcu zaštite univerzalnih ljudskih prava i humanitarnih normi nameće državama obavezu pridržavanja i poštovanja univerzalnih standarda, čak i u slučajevima kada to podrazumijeva dopuštanje intervencije u unutrašnje poslove u pojedinim slučajevima ozbiljnih kršenja prava.⁸

Pojava PVSK dodatno komplikuje tradicionalno prihvaćeni koncept suvereniteta. Njihov angažman u određenim okolnostima može oslabiti unutrašnju kontrolu države nad teritorijom i uticati na način primjene zakona i samu pravnu sigurnost, naročito kada djelovanje ovih kompanija nije adekvatno regulisano i normirano odgovarajućim pravnim normama.⁹ U slučajevima kada PVSK djeluju nezavisno ili u suprotnosti sa državnim interesima, postavlja se pitanje odgovornosti, legitimnosti i legalnosti njihovih aktivnosti.¹⁰ Sa druge strane, za pojedine nerazvijene ili vojno slabe

5 Montevideo Convention on the Rights and Duties of States (1933), stupila na snagu 26. decembra 1934. godine, <https://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-40.html>

6 Brownlie Ian (2012), *Principles of Public International Law*, Oxford University Press, Oxford, 73.–75.

7 Ku Julian G., Yoo John (2013), *Globalization and Sovereignty*, Berkeley Journal of International Law 31, no. 1, 210–240.

8 Cassese Antonio (2005), *International Law*, Oxford University Press, Oxford, 375.–382.

9 Urueña-Sánchez Mario, Olásolo Héctor (2023), *Private Military and Security Companies, Responsibility of States and International Humanitarian Law: Toward an Interdisciplinary Definition*, Revista Derecho del Estado, no. 57, 135.–160.

10 Pattison James (2014), *The Morality of Private War: The Challenge of Private Military and Security Companies*, Oxford

države angažovanje PVSK za pružanje usluga u sektoru sigurnosti nerijetko predstavlja jedino dostupno sredstvo sile ili vojne moći koje te države mogu koristiti za vlastitu samoodbranu ili zaštitu suvereniteta, teritorijalnog integriteta i političke nezavisnosti.¹¹

Uzimajući u obzir prethodno navedene faktore, evidentno je da suverenitet u savremenom međunarodnom pravnom poretku zahtijeva balans između očuvanja unutrašnje autonomije i poštovanja međunarodnih pravnih normi. Angažovanje i upotreba kapaciteta PVSK predstavlja složen izazov ovom principu, jer dovodi do postavljanja pitanja odgovornosti, kontrole, legitimnosti i legalnosti.¹²

2.3. KONCEPT PRIVATNIH VOJNO-SIGURNOSNIH KOMPANIJA

PVSK predstavljaju privatna pravna lica koja pružaju širok spektar vojnih i sigurnosnih usluga, uključujući obuku oružanih snaga, zaštitu diplomatskih misija i infrastrukturnih objekata, logističku podršku, pa čak i učestvovanje u oružanim sukobima odnosno direktnim neprijateljstvima tj. borbama. Za razliku od klasičnih plaćenika koje međunarodno humanitarno pravo definiše kao pojedince motivisane isključivo privatnom koristi i koji djeluju van formalnih, legalnih i tradicionalno prepoznatljivih oružanih struktura, PVSK posluju na osnovu ugovornih odnosa sa državama, međunarodnim organizacijama ili korporacijama, čime stiču privid zakonitosti i time značajno komplikuju svoju stvarnu pravnu klasifikaciju u međunarodnom pravu. Iako za fenomen pojave privatnih vojnih kompanija ne postoji jedinstven uzrok, kao jedan od osnovnih faktora zaslužnih za njihovu pojavu i širenje u konfliktnim zonama može se smatrati kraj Hladnog rata koji je izmijenio sigurnosnu arhitekturu i izazvao svojevrstu sigurnosnu prazninu drastičnom promjenom ponude i potražnje vojnih usluga. Ovakav razvoj događaja omogućio je da se dugo kontrolisani konflikti rasplamsaju, dok

University Press, Oxford, 71.–114.

11 Britchenko Igor (2025), *The Role of Private Military Companies in Contemporary Conflicts: Legal and Security Dilemmas*, Politics & Security 13, no. 3, 58.–69.

12 Singer Peter W. (2008), *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*, Cornell University Press, Ithaca, 244–247.

je istovremeno došlo do pojave velikog broja nezaposlenog stručnog vojno-sigurnosnog kadra kao rezultat smanjenja vojnih kapaciteta i demobilizacije. Pored ovoga, kao drugi i treći relevantan faktor mogu se navesti promjena prirode samog rata, kao i revolucija privatizacije koja je pruzrokovala ulazak slobodnog tržišta u djelatnosti koje su tradicionalno bile smatrane domenom države.¹³

Međunarodno pravo međutim često ne prati faktičko stanje te tradicionalno poznaje samo kategoriju plaćenika definisanu članom 47. Dopunskog protokola I iz 1977. godine uz Ženevske konvencije¹⁴, kao i Konvencijom UN protiv regrutovanja, korištenja, finansiranja i obuke plaćenika iz 1989. godine.¹⁵ Ovi međunarodni pravni instrumenti propisuju da plaćenici ne uživaju status zakonitih boraca niti zaštitu koju tradicionalno uživaju osobe u statusu ratnih zarobljenika, naglašavajući njihovu vanpravnu i kriminalizovanu ulogu u oružanim sukobima. Ipak, navedene odredbe ne obuhvataju na adekvatan način i u punom obimu djelovanje i *modus operandi* PVSK, budući da one posluju kao registrovane korporacije ili privatne kompanije i u velikom broju slučajeva djeluju u potpunosti u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom država u kojima su osnovane. Na taj način nastaje svojevrsna pravna praznina jer se PVSK, a posljedično i njihovi uposlenici nalaze u svojevrsnoj „sivoj zoni“ između statusa civilnih ugovarača i učesnika u neprijateljstvima.¹⁶

Nejasno je da li pripadnici PVSK uživaju zaštitu međunarodnog humanitarnog prava kao civili ili u trenutku upotrebe sile gube taj status i postaju borci bez odgovarajuće legitimnosti.¹⁷Odgovornost za

13 Ibid., 49.–55.

14 Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, čl. 47, <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977>

15 International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries, UNGA Res. 44/34, 4 December 1989.

16 Chesterman Simon, Lehnardt Chia (2007), *From Mercenaries to Market: The Rise and Regulation of Private Military Companies*, Oxford University Press, Oxford, 7.–12.

17 Cameron Lindsey (2006), *Private Military Companies: Their Status under International Humanitarian Law and Its Impact on Their Regulation*, International Review of the Red Cross,

eventualna kršenja međunarodnog humanitarnog prava predstavlja vrlo ozbiljan problem, budući da se postavlja pitanje da li je ona individualna, korporativna ili državna. Praksa pokazuje da su državne i međunarodne institucije često nesposobne ili nevoljne da procesuiraju ovakve slučajeve, što dovodi do opasnosti od potencijalne nekažnjivosti i narušavanja pravne sigurnosti.¹⁸ Najpoznatiji primjer kršenja međunarodnih standarda ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava predstavlja zloglasni incident na bagdadskom trgu Nisur 2007. godine, kada su pripadnici kompanije *Blackwater*¹⁹ otvorili vatru na civilno stanovništvo prilikom čega je ubijeno sedamnaest a povrijeđeno dvadeset iračkih građana.²⁰ Iako su pojedinci kasnije krivično gonjeni u Sjedinjenim Američkim Državama, odgovornost same kompanije i države koja ih je angažovala ostala je sporna.

Dokument iz Montreuxa o relevantnim međunarodnim pravnim obavezama i dobrim praksama za države u vezi s djelovanjem privatnih vojnih i sigurnosnih kompanija tokom oružanog sukoba koji je usvojen 2008. godine na inicijativu Švicarske i Međunarodnog komiteta Crvenog krsta predstavlja jedan od značajnijih međunarodnih instrumenata u pokušaju regulacije djelatnosti PVSK. Iako nema obavezujući karakter i spada u sferu tzv. „mekog prava“ (*eng. soft law*), njegova pravna važnost je u nastojanju da se doprinese sistematizaciji postojećih međunarodnih obaveza država i formulisanju preporuka za njihovu praktičnu primjenu. Sam dokument je podijeljen u dva dijela. Prvi dio podsjeća države na relevantne obaveze koje već proizilaze iz međunarodnog humanitarnog prava i standarda ljudskih

Vol. 88, No. 863, 573.–598.

- 18 Schreier Fred, Caparini Marina (2005.), *Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies*, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva, 92.–96.
- 19 Constellis, ranije Blackwater, je američka PVSK osnovana 26. decembra 1997. godine od strane bivšeg oficira mornarice SAD-a Erika Princea. Preimenovana je u Xe Services 2009. godine, a onda je ponovo preimenovana u Academi 2011. godine nakon preuzimanja od grupe privatnih investitora. 2014. godine, Academi se spojio sa kompanijom Triple Canopy i formirao Constellis Holdings. Constellis i njegovi prethodnici pružaju ugovorne sigurnosne usluge saveznoj vladi Sjedinjenih Američkih Država. Od 2003. godine pruža usluge Centralnoj obavještajnoj agenciji.
- 20 Scahill Jeremy (2007), *Blackwater: The Rise of the World's Most Powerful Mercenary Army*, Nation Books, New York, 75.–84.



prava, uključujući dužnost prevencije i sankcionisanja kršenja navedenih prava od strane privatnih kompanija. Drugi dio sadrži niz „dobrih praksi“ usmjerenih na tri kategorije država: one koje angažuju privatne kompanije (*eng. contracting states*), one na čijoj teritoriji one djeluju (*eng. territorial states*) i države u kojima su registrovane (*eng. home states*). Preporuke obuhvataju mehanizme licenciranja i nadzora, ugovorne klauzule koje regulišu upotrebu sile, obaveznu obuku i odgovornost, kao i instrumente za istragu i procesuiranje eventualnih kršenja međunarodnih i nacionalnih pravnih normi. Iako dokument iz Montreuxa ne stvara nova pravila međunarodnog prava niti *ius cogens* norme međunarodnog prava, on predstavlja važan interpretativni i implementacioni instrument. Njegov značaj je u činjenici da ga je veliki broj država počeo koristiti kao referentni okvir prilikom izrade nacionalnih zakona o privatnim vojnim kompanijama, što ukazuje na njegovu ulogu u formiranju i oblikovanju buduće prakse i potencijalnog nastanka novih normi međunarodnog ugovornog i običajnog prava. Međutim, ograničenja ovog dokumenta se ogledaju u odsustvo obavezujuće snage, njegove heterogene implementacije u nacionalnim zakonodavstvima. Nedostatak univerzalnog mehanizma korporativne odgovornosti zajedno sa prethodnim ograničenjima stvaraju prostor za pojavu nekažnjivosti i pravne nesigurnosti. U tom smislu, dokument iz Montreuxa treba posmatrati kao tranzicioni korak između postojećeg okvira međunarodnog prava i potrebe za sveobuhvatnim obavezujućim režimom i normativnim okvirom koji bi jasno regulisali status i odgovornost PVSJ u savremenim sukobima.²¹

Iz svega prethodno navedenog jasno je da PVSJ simbolizuju transformaciju načina na koji se vodi savremeni rat i da samo njihovo postojanje i djelovanje dovodi u pitanje tradicionalno prihvaćene kategorije i klasifikacije iz normi međunarodnog humanitarnog prava, posebno razliku između borca i civila. Bez razvoja sveobuhvatnog međunarodnog pravnog okvira, rizik od nekažnjivosti i pravne nesigurnosti u kontekstu oružanih sukoba ostaje veoma visok.²²

21 Montreux Document on Pertinent International Legal Obligations and Good Practices for States related to Operations of Private Military and Security Companies during Armed Conflict, 2008.

22 Avant Deborah (2005), *The Market for Force: The Consequences of Privatizing Security*, Cambridge University Press, Cambridge, 213.–220.

3. PRAVO NA SAMOODBRANU I ANGAŽOVANJE PRIVATNIH VOJNO-SIGURNOSNIH KOMPANIJA

U savremenim sukobima države sve češće pribjegavaju angažovanju i upotrebi PVSK kao sredstva za dopunjavanje nedostajućih vojno-sigurnosnih kapaciteta čime teže ojačavanju sopstvenih sposobnosti vojne i sigurnosne prirode što postaje posebno vidljivo u vanrednim okolnostima. Takva praksa logično otvara pitanje u kojoj mjeri ustvari angažovanje PVSK može biti pravno opravdano kao akt ostvarenja prava na samoodbranu koje je garantovano članom 51. Povelje Ujedinjenih nacija te u skladu s tim i koje pravne posljedice mogu nastupiti iz takvog postupanja.²³

Pravno-teorijski, pravo na samoodbranu podrazumijeva da država može upotrijebiti silu na legitiman način samo ako je pogođena “oružanim napadom” pri čemu postoji obaveza poštovanja kriterija nužnosti i proporcionalnosti, a takvi kriteriji ostaju mjerodavni i kada država koristi privatne subjekte u odgovoru na agresiju.²⁴ U praksi, angažovanje PVSK u funkciji realizacije prava na samoodbranu na koji način ne umanjuje ili eliminiše obavezu države koja mora obezbijediti uslove da svaka upotreba sile od strane na ovaj način angažovanih aktera bude u skladu sa međunarodnim humanitarnim pravom i principima ljudskih prava, što podrazumijeva državnu dužnost nadzora (*eng. due diligence*), uključivanje kontrolnih i ugovornih mehanizama, a posljedično i odgovornost za eventualna kršenja.²⁵

Jedan od ključnih pravnih problema vezanih za djelovanje PVSK je pitanje atribucije tj. kada će postupci PVSK biti pripisani određenoj državi i time izazvati njenu međunarodnopravnu odgovornost. Prema „Nacrtu članova o odgovornosti država za međunarodno nezakonita djela s komentarima“ (u daljem tekstu: ARSIWA) koje je izradila Komisija za međunarodno pravo UN-aa tiče se državne odgovornosti, ponašanje privatnih lica može se pripisati državi kada oni djeluju kao “organi države”, kada im je povjerena moć da vrše elemente odnosno funkcije javne vlasti, ili kada djeluju “po instrukcijama ili pod usmjerenjem i kontrolom” države. U kontekstu

23 Odluka o objavljivanju povelje Ujedinjenih naroda, op.cit., član 51. Povelje UN

24 Kilcup James (2016), *Proportionality in Customary International Law: An Argument Against Aspirational Laws of War*, Chicago Journal of International Law, Vol. 17, No. 1, Article 8

25 Chesterman Simon, Lehnardt Chia, op.cit.,139.-157.



PVSK, pitanje stepena kontrole države (*eng. direction and control*) i putanje finansiranja i uputstava postaju presudni elementi za pravno kvalifikovanje.²⁶ Ukoliko se karakteristike potrebne za atribuciju ostvare, država će morati odgovarati međunarodnopravno za djela učinjena kroz PVSK, što u praksi može obuhvatiti obavezu otklanjanja posljedica, omogućavanja reparacija i/ili prihvatanja međunarodno-pravne sankcije.²⁷

Ilustrativno, konflikt u Ukrajini otkriva kompleksnost ovih pitanja: upotreba stranih instruktora, plaćenih boraca i hibridnih koalicija uključujući primjere angažmana i djelovanja privatnih grupa poput Wagnera²⁸ otvara

-
- 26 ILC, *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with Commentaries* (2001), posebno komentari na članove 5. i 8., 42.-43. i 47.-49.
- 27 Ryngaert Cedric (2021), *Attributing Conduct in the Law of State Responsibility*, *Utrecht Journal of International and European Law*, Utrecht, 1.-15.
- 28 Wagner grupa (ruski: Группа Вагнера), službeno poznata kao PMC Wagner (ЧВК «Вагнер», ChVK “Vagner”) je ruska državno finansirana PVSK koju je do 2023. godine kontrolisao Jevgenij Prigožin, bivši bliski saveznik ruskog predsjednika Vladimira Putina, a od tada Pavel Prigožin. Wagner grupa je koristila infrastrukturu ruskih oružanih snaga. Dokazi ukazuju na to da je Wagner korišten kao posrednik od strane ruske vlade, što joj je omogućavalo uvjerljivo poricanje vojnih operacija u inostranstvu i skrivanje stvarnih žrtava ruskih stranih intervencija. Grupa se pojavila tokom rata u Donbasu, gdje je pomagala ruskim separatističkim snagama u Ukrajini od 2014. do 2015. godine. Wagner je odigrao značajnu ulogu u kasnijoj potpunoj ruskoj invaziji na Ukrajinu, za koju je regrutovao ruske zatvorenike za borbe na prvoj liniji fronta. Do kraja 2022. godine, njegova snaga u Ukrajini porasla je sa 1.000 na između 20.000 i 50.000. Navodno je bila glavna ruska jurišna snaga u bici kod Bahmuta. Wagner je također podržavao režime prijateljske s Rusijom, učestvujući u ratovima u Siriji, Libiji, Centralnoafričkoj Republici i Maliju. U Africi je režimima nudio sigurnost u zamjenu za prenos ugovora o rudnicima dijamanata i zlata ruskim kompanijama. Neki članovi Wagnera, uključujući njegovog navodnog suosnivača Dmitrija Utkina, povezani su s krajnjom desnicom, a jedinica je optužena za ratne zločine, uključujući ubistvo, mučenje, silovanje i pljačku civila, kao i za mučenje i ubistvo optuženih dezertera.

nova pitanja o tome kada angažman privatnih aktera predstavlja legitiman dio nacionalne samoodbrane, a u kojim slučajevima služi za izbjegavanje odgovornosti ili eskalaciju sile bez odgovarajućeg međunarodno-pravnog nadzora i kontrole.²⁹ Pravno opravdanje samoodbrane preko PVSJ nije eksplicitno zabranjeno samo po sebi, ali je uslovljeno strogim kriterijima: postojanjem stvarnog oružanog napada ili neposredne prijetnje, poštovanjem načela nužnosti i načela proporcionalnosti, ispunjavanjem obaveza države prema međunarodnom humanitarnom pravu, međunarodnim standardima ljudskih prava i mogućnošću kauzalnog i atributivnog utvrđivanja odgovornosti.

Upotreba PVSJ u kontekstu samoodbrane predstavlja pravno dozvoljen instrument koji je istovremeno i veoma rizičan. On može ojačati operativne sposobnosti države i njenih oružanih snaga, ali istovremeno uvećava rizik od prekoračenja dozvoljenog stepena sile i eventualnog povlačenja pitanja državne odgovornosti. Kao što je već pomenuto, praktično i efikasno rješenje može se pronaći u snažnim ugovornim i nadzornim mehanizmima, jasno definisanoj praksi državne kontrole i unapređenju nacionalnih i međunarodnih normi o odgovornosti i procesuiranju u cilju smanjenja neželjenih posljedica.³⁰

4. SUVERENITET I DELEGIRANJE SILE

Privatni vojni akteri mogu dovesti do erozije suvereniteta države naročito kada država ne posjeduje, ne uspostavi i ne održava efektivnu kontrolu nad njihovim djelovanjem. U situacijama u kojima PVSJ dolaze iz inostranstva ili imaju sopstvene ekonomske motive i interese (koji su manje - više zagarantovani ukoliko se uzme u obzir priroda kapitalističke ekonomije i sama priroda korporativnog djelovanja), granica između državnog monopola nad upotrebom sile i privatne autonomije postaje veoma nejasna i nedefinisana, a što može rezultirati *de facto* prenošenjem dijela državnog monopola nad legitimnom upotrebom sile sa same države na nedržavne aktere.³¹ Takva *de facto* „delegacija“ sile slabi i narušava sposobnost države

29 Marten Kimberly (2019), *Russia's Use of Semi-State Security Forces: The Case of the Wagner Group*, *Post-Soviet Affairs* 35, no. 3, 181.–199.

30 Montreux Document, op. cit.

31 Schreier Fred, Caparini Marina, op.cit.,29.–45.



domaćina da sama garantuje suverenitet unutar sopstvenih granica i povećava rizik od prethodno navedenih eventualnih spoljnih pravnih posljedica kao što su odgovornost za štetu počinjenu od strane privatnih grupa ili diplomatskih i političkih tenzija sa trećim državama koje mogu percipirati angažman privatnih kompanija kao instrument strane politike.³²

Kada država formalno negira vezu sa privatnom grupom, a ponašanje te grupe u praksi korespondira sa državnim interesima, nastaje dvostruki problem. Prvo, teško je uspostaviti pravnu vezu između onoga što je privatno djelovanje i same države, drugo, država time nastoji sačuvati političku i pravnu distancu i izbjeći eventualnu pravnu odgovornost. Pravno gledano, međunarodno pravo nudi kriterije za pripisivanje ponašanja privatnih lica državi, naročito spomenuti kriterij „direction and control“ i odredbe o tome kada privatna aktivnost predstavlja vršenje javnih funkcija, ali primjena samih tih kriterija na složene, hibridne strukture u kojima su isprepleteni državni i privatni interesi ostaje problematična u praksi.³³

Ilustrativan slučaj je relacija između Rusije i grupe Wagner. Iako zvanična Moskva često javno negira formalnu vezu, brojni analitički radovi i izveštaji dokumentuju usklađivanje ciljeva i operacija Wagnera sa ruskom spoljnopoličkom strategijom, što je dovelo do opsežnih rasprava o tome da li i kada takve aktivnosti mogu biti pripisane Rusiji u smislu međunarodne odgovornosti.³⁴ U praksi, dokazi o finansiranju, logističkoj podršci, upotrebi Wagnera u oblastima od strateškog interesa i koordinaciji sa državnim organima služe kao ključni element za argumente o *de facto* povezanosti, ali nedostatak formalnih veza i upotreba „sive“ organizacione mreže otežavaju konačno utvrđivanje pravnih činjenica i eventualnih posljedica.³⁵

Posljedice erozije suvereniteta i nejasne atribucije su višestruke i za rezultat imaju to da pravilno dokumentovanje i utvrđivanje odgovornosti postaje veoma otežano (teško je procesuirati pojedince ili kompanije koje svoje operacije izvode kroz komplikovane mreže isprepletene sa drugim

32 Chesterman Simon, Lehnardt Chia, op. cit., str. 7.-12.

33 Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with Commentaries, op. cit., 95.-103.

34 Neethling Theo (2023), *Russian Para-Military Operations in Africa: The Wagner Group as a De Facto Foreign Policy Instrument*, Scientia Militaria 2023, Vol. 51, No. 1, 1.-17.

35 Maddocks Jennifer (2021), *Russia, the Wagner Group, and the Issue of Attribution*, Lieber Institute, West Point

državnim i nedržavnim akterima). Osim toga, treće države se izlažu riziku da budu involvirane ili pogođene djelovanjem koje izgleda kao stanje „proxy“ angažmana, a žrtve mogu ostati bez efikasnih pravnih lijekova i mehanizama zaštite i restitucije svojih prava. Pravna rješenja koja se nameću obuhvataju strožije nacionalne režime licenciranja i nadzora, obavezne klauzule o odgovornosti u ugovorima sa PVSK, jačanje mehanizama transparentnosti kao i međunarodnu saradnju u istragama i procesuiranju, te jasnije standarde za utvrđivanje efektivne kontrole.³⁶ U kontekstu suvereniteta, najbolja preventivna mjera leži u kombinaciji nacionalnih regulatornih reformi i međunarodnih mehanizama koji smanjuju prostor za prikrivanje, zataškavanje i izbjegavanje državne odgovornosti.³⁷

5. LEGALNOST PRIVATNIH VOJNO - SIGURNOSNIH KOMPANIJA

5.1. MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR

Kako je već prethodno spomenuto, međunarodno pravo ne pruža jedinstven i sveobuhvatan režim koji bi regulisao status, ulogu i odgovornost PVSK. Najvažniji dokument koji se bavi pitanjem privatnih aktera u oružanim sukobima jeste Međunarodna konvencija Ujedinjenih nacija protiv regrutovanja, upotrebe, finansiranja i obučavanja plaćenika iz 1989. godine. Ipak, sama primjena ove konvencije ostala je ograničena, prvenstveno zato što većina država nije ratifikovala dokument, a i zbog toga što definicija plaćenika iz člana 1. sadrži brojne kumulativne kriterije koje je teško dokazati u praksi.³⁸ Time je omogućeno da PVSK suštinski izbjegnu pravnu kvalifikaciju „plaćenika“, iako nerijetko obavljaju funkcije koje nalikuju njihovim aktivnostima.³⁹

36 Gómez del Prado, José L. (2011), *A United Nations Instrument to Regulate and Monitor Private Military and Security Contractors*, *Notre Dame Journal of International & Comparative Law*, Vol. 1, Iss. 1, Article 1.

37 Avant Deborah, op.cit, 135.–160.

38 International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries, UNGA Res. 44/34, op. cit.

39 Tonkin Hannah (2011), *State Control over Private Military and*



Pored ove konvencije, Ženevske konvencije iz 1949. godine i njihovi Dodatni protokoli iz 1977. predstavljaju temelj međunarodnog humanitarnog prava i obavezuju sve aktere u oružanim sukobima uključujući i osoblje PVSK.⁴⁰ Međutim, ni u ovim dokumentima ne postoji jasna distinkcija između statusa pripadnika regularnih oružanih snaga i osoblja angažovanog od strane PVSK. Na primjer, dok pripadnici nacionalnih armija uživaju zaštitu koju im pruža status pripadnika zaraćenih strana i eventualni status ratnih zarobljenika, osoblje privatnih kompanija često se nalazi u pravnoj sivoj zoni, gde im se ne priznaje ni status boraca niti se uvijek jasno definišu njihova prava i obaveze kao civila.⁴¹

Ova pravna praznina pored pravne nesigurnosti stvara i ozbiljne posljedice. U svakom slučaju, one države koje angažuju PVSK zadržavaju kao svoju obavezu osiguranje poštovanja međunarodnog humanitarnog prava (čl.1. zajednički za sve Ženevske konvencije), ali sami mehanizmi kontrole i sankcionisanja privatnih aktera ostaju fragmentarni, nejasno definisani i nedovoljni.⁴² Sa druge strane, međunarodno pravo i standardi ljudskih prava koji obavezuju države za vrijeme trajanja oružanog sukoba i van tog konteksta teško se primenjuje na privatne subjekte koji deluju transnacionalno i često izvan domašaja jurisdikcije nadležnih nacionalnih sudova.⁴³

Evidentno je da nedostatak univerzalnog režima odnosno pravnih normi *ius cogens* karaktera dovodido situacije u kojoj PVSKsvoje operacije izvode u prostoru između privatnog tržišta i javne sile, koristeći praznine u pravnom sistemu i različite nacionalne standarde. Time se otvaraju ključna pitanja legitimiteta i odgovornosti. U postojećem okviru međunarodnog

Security Companies in Armed Conflict, Cambridge University Press, Cambridge, 54.–78.

40 International Committee of the Red Cross, *Geneva Conventions of 1949 and Additional Protocols of 1977*, <https://www.icrc.org/en/law-and-policy/geneva-conventions-and-their-commentaries>

41 Cameron Lindsey, Chetail Vincent (2013), *Privatizing War: Private Military and Security Companies under Public International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 87.–112.

42 Cassese Antonio, op.cit., 419.–426.

43 White Nigel (2009), *Democracy Goes to War: British Military Deployments under International Law*, Oxford University Press, Oxford, 201.–214.

prava ne postoji jedinstven odgovor na pitanje odgovornosti za kršenje međunarodnog humanitarnog prava ili narušavanje ljudskih prava, što dodatno komplikuje zaštitu žrtava i procesuiranje počinitelja.⁴⁴

5.2. NACIONALNA REGULATIVA

Nacionalno pravo i regulativa trenutno predstavljaju glavni dostupni mehanizam za regulaciju rada PVSK dok same razlike u pravnim pristupima država i rješenjima iz nacionalnog zakonodavstva ukazuju na nepostojanje jedinstvenog međunarodnog pravnog okvira. U Sjedinjenim Američkim Državama, pravna kontrola djelovanja PVSK oslanja se na *Military Extraterritorial Jurisdiction Act* (skr. MEJA) iz 2000. godine i *Uniform Code of Military Justice* (skr. UCMJ). MEJA omogućava krivično gonjenje osoba „zaposlenih u ili pridruženih oružanim snagama“ za djela koja bi bila kažnjiva prema zakonima SAD, čak i u slučajevima kada su ista počinjena u inostranstvu. Iako je primjena MEJA-e u praksi relativno ograničena, ona je ključna za sprečavanje pravnog vakuuma u slučajevima zločina koje su počinili pripadnici privatnih kompanija tokom vojnih operacija u Iraku i Afganistanu.⁴⁵ UCMJ, sa druge strane, predstavlja vojni krivični kodeks čija je primjena proširena i na određene kategorije civila i ugovornih radnika, naročito u okviru tzv. contingency operations, što je omogućilo vojnim sudovima da procesuiraju krivična djela privatnih aktera.⁴⁶ Ovaj razvoj je, međutim, izazvao brojne pravne polemike u pogledu ustavnosti proširenja vojne jurisdikcije na civile.⁴⁷

44 Chesterman Simon, Lehnardt Chia, op. cit., str. 13.–29.

45 United States, *Military Extraterritorial Jurisdiction Act of 2000*, Public Law 106–523, Stat. 114:2488, 106th Cong., 2d sess., 2000, <https://www.govinfo.gov/app/details/PLAW-106publ523/related>

46 Peter W. Singer, *Frequently Asked Questions on the UCMJ Change and Its Applicability to Private Military Contractors*, *Brookings Institution*, 12. januara 2007

47 Dickinson Laura (2006), *Public Law Values in a Privatized World*, *Yale Journal of International Law* 31, New Haven, 383.–434.



Francuska i Njemačka zastupaju restriktivniji pristup. U Francuskoj, Krivični zakonik (član 436-1 i naredni)⁴⁸ strogo zabranjuje učešće plaćenika i privatnih oružanih formacija u neprijateljstvima, čime je praktično onemogućeno djelovanje PVSK u direktnim borbenim operacijama bez ovlaštenja države.⁴⁹ Njemačka, oslanjajući se na ustavnu doktrinu monopola sile i Bundeswehr priručnike⁵⁰ o međunarodnom humanitarnom pravu jasno razdvaja dozvoljene oblike pružanja određenih usluga (logistika, obuka, tehnička podrška) od zabranjenih borbenih djelovanja. Time se štiti osnovno načelo državnog monopola na upotrebu vojne sile, a svaka privatna aktivnost ograničava se na pomoćne poslove.⁵¹

Rusija predstavlja suprotan primjer. Iako Krivični zakonik formalno zabranjuje plaćeništvo i aktivnosti nereguliranih oružanih grupa, praksa iz posljednje decenije pokazuje *de facto* tolerisanje i instrumentalizaciju privatnih paravojnih struktura. Posebno od 2018. godine, PVSK poput Wagner grupe koriste se kao produžena ruka državnih spoljnopolitičkih interesa, uz prikrivenu logističku i finansijsku podršku države.⁵² Ovakav model dovodi do pravne konfuzije. Sa jedne strane država nominalno negira povezanost sa privatnim akterima, dok s druge koristi prednosti fleksibilnog i „plauzibilno porecivog“ (*eng. plausible deniability*) djelovanja PVSK u inostranstvu, čime se izbjegava formalna pravna odgovornost pred međunarodnim pravnim sistemom.⁵³

Komparativna analiza nacionalnih režima ukazuje na tri ključna problema. Prvo, razlike u zakonima otvaraju prostor za tzv. jurisdikcijsku arbitražu. Kompanije se registruju u državama sa blažim zakonodavnim okvirom dok istovremeno posluju u zonama sukoba. Drugo, fragmentiranost nacionalnih pravnih okvira otežava izgradnju univerzalnih međunarodnih standarda jer države po prirodi stvari insistiraju na zaštiti sopstvenih nacionalnih interesa. Treće, zaštita žrtava i mogućnost procesuiranja

48 Code pénal, art. 436-1 – 436-5

49 Bakker Christine, Sossai Mirko (2012), *Multilevel Regulation of Military and Security Contractors*, Hart Publishing, Oxford/Portland, 112.–118.

50 Bundeswehr, Law of Armed Conflict Manual (ZDv 15/2, 2013)

51 White Nigel, op.cit., 201.–214.

52 Mohamedou Kemal, *The Wagner Group, Russia's Foreign Policy and Sub-Saharan Africa*, Geneva Centre for Security Policy, Geneva Paper 32/24, Geneva, 23.–31.

53 Marten Kimberly, op.cit., 181.–204.

počinilaca u velikoj mjeri zavise od političke volje konkretne države, što često vodi nekažnjivosti ukoliko takve političke volje nema.⁵⁴

Kao odgovor na ove probleme pravni eksperti i međunarodne organizacije predlažu prethodno spomenute mjere poput obaveznog licenciranja, javnih registara PVSK, uključivanja strožih klauzula odgovornosti u ugovore i međunarodne saradnje u pitanjima ekstradicije i istražnih radnji. Time bi se u velikoj mjeri ojačao državni nadzor i suzio prostor za zloupotrebu privatne sile.⁵⁵

5.3. LEGALNOST PRIVATNIH VOJNO-SIGURNOSNIH KOMPANIJA U ZAKONODAVSTVU BOSNE I HERCEGOVINE

Bosna i Hercegovina predstavlja specifičan slučaj kada se razmatra pravni status PVSK u nacionalnom zakonodavstvu. Kao država koja je prošla kroz oružani sukob 1992–1995. i nakon njega bila pod intenzivnim nadzorom međunarodne zajednice, BiH je razvila pravni okvir u kojem je naglasak stavljen na zabranu i prevenciju djelovanja plaćenika i nedržavnih oružanih aktera. Krivični zakon Bosne i Hercegovine eksplicitno kriminalizuje regrutaciju, finansiranje i učešće lica u vojnim formacijama osim Oružanih snaga BiH na teritoriji Bosne i Hercegovine. Iz samog normativnog bića člana 162a⁵⁶ jasno je da je navedeni član usmjeren na kriminalizaciju potencijalnog

54 Krahmann Elke (2005), *Controlling Private Military Services in the UK and Germany*, *European Security* 14, no. 2, 277.–295.

55 Tonkin Hannah, op.cit., 145.–170.

56 Krivični zakon Bosne i Hercegovine – KZ, Službeni glasnik BiH br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021, 31/2023 i 47/2023, čl. 162a Protivzakonito formiranje vojnih snaga:

“(1) Ko protivno Zakonu o odbrani Bosne i Hercegovine ili Zakonu o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine organizuje, obučava, oprema ili mobilizuje vojnu snagu na teritoriji Bosne i Hercegovine, kazniće se kaznom zatvora najmanje pet godina.

(2) Kaznom iz stava (1) ovog člana kazniće se ko na bilo koji način rukovodi činjenjem krivičnog djela iz stava (1) ovog

formiranja paravojnih snaga odnosno bilo kakvih oružanih snaga te se isti eksplicitno ne odnosi na privatni sektor niti prepoznaje termin PVSK u njegovom modernom i aktuelnom smislu i značenju. S druge strane, KZ BiH u članu 162b⁵⁷ kriminalizuje učešće u stranim vojnim, paravojnim ili

člana.

(3) Ko se na bilo koji način pridruži vojnoj snazi organizovanoj, obučenoj, opremljenoj ili mobilizovanoj protivno Zakonu o odbrani Bosne i Hercegovine ili Zakonu o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine, kazniće se kaznom zatvora najmanje tri godine.

(4) Ko nabavlja sredstva za činjenje krivičnog djela iz stava (1) ovog člana, kazniće se kaznom zatvora od jedne do deset godina.”

57 Krivični zakon Bosne i Hercegovine – KZ, Službeno glasnik BiH br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021, 31/2023 i 47/2023, čl. 162b Protivzakonito formiranje i pridruživanje stranim paravojnim ili parapolijskim formacijama:

“(1) Ko protivno Zakonu o odbrani Bosne i Hercegovine ili Zakonu o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine organizuje, rukovodi, obučava, oprema ili mobilizuje pojedince ili grupe ljudi s ciljem pridruživanja, na bilo koji način, stranoj vojnoj, stranoj paravojnoj ili stranoj parapolijskoj formaciji koje djeluju van Bosne i Hercegovine, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od najmanje osam godina.

(2) Ko se na bilo koji način pridruži stranoj vojnoj, stranoj paravojnoj ili stranoj parapolijskoj formaciji, obučenoj, opremljenoj ili mobilisanoj u smislu stava (1) ovog člana, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od najmanje tri godine.

(3) Ko nabavlja ili osposobljava sredstva, uklanja prepreke, stvara plan ili se dogovara s drugima ili vrbuje drugoga ili preduzme bilo koju drugu radnju kojom se stvaraju uslovi za direktno počinjenje ovog krivičnog djela, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od jedne do deset godina.“

(4) Ko javno, putem sredstava informisanja, distribuiraju ili na bilo koji drugi način uputi poruku javnosti, koja za cilj ima podsticanje drugog na izvršenje ovog krivičnog djela, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od tri mjeseca do tri godine.

(5) Počinilac krivičnog djela iz stava (1) ovog člana koji otkrivanjem grupe spriječi počinjenje krivičnog djela ili

parapolicijskim snagama što se evidentno opet odnosi na već relativno zastarjele koncepte striktno podjele vojnih/paravojnih ili policijskih/parapolicijskih snaga.

Međutim, iako su učešće i organizovanje „vojnih“ formacija i plaćeništvo zabranjeno, u BiH legalno djeluju privatne sigurnosne agencije i unutrašnje službe čija djelatnost obuhvata obezbjeđenje lica i imovine a čije je poslovanje regulisano na entitetskom nivou⁵⁸ kroz zakone o agencijama i privatnom obezbjeđenju.⁵⁹ Ove agencije imaju ovlaštenja isključivo u okviru fizičko-tehničkog obezbjeđenja lica i imovine bez mogućnosti angažovanja u vojnim aktivnostima. Time pravni okvir jasno razlikuje privatno obezbjeđenje od privatnih vojnih kompanija, čime se onemogućuje da PVSK deluju pod pravnom maskom sigurnosnih agencija.

Dodatno, obaveze koje proizilaze iz Dejtonskog mirovnog sporazuma i njim uspostavljenih mehanizama nadzora i kontrole od strane međunarodne zajednice uzrokovale su da BiH zadrži relativno restriktivan pristup u oblasti privatnog sektora sigurnosti što je definitivno bio legitiman i logičan pristup u vremenu nastanka navedenog sporazuma i okolnostima okončanja oružanog sukoba. Može se stoga sa sigurnošću tvrditi da za razliku od nekih drugih postkonfliktnih država BiH nije razvila praksu angažovanja PVSK u vojne svrhe, niti sama legislativa i zakonodavstvo predviđaju mogućnost takvog angažmana.

Zakonodavstvo Bosne i Hercegovine jasno stavlja naglasak na zabranu vojnih ili paravojnih aktivnosti, kao i klasičnog plaćeništva, a za cilj ima i onemogućavanje djelovanja PVSK ili nekih drugih aktera u vojnoj i sigurnosnoj

otkrije grupu prije počinjenja krivičnog djela, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od šest mjeseci do tri godine, a može se i osloboditi od kazne.

(6) Odredbe ovog člana neće se primjenjivati na lica koja su na zakonit način stekla državljanstvo strane zemlje priznate od strane Bosne i Hercegovine u čijoj vojsci ili vojnoj formaciji služe, ili služe vojnim formacijama pod kontrolom međunarodno priznatih vlada od strane Ujedinjenih nacija, formiranim na osnovu zakona.”

58 Zakon o agencijama za obezbjeđenje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti, Sluzbeni glasnik RS, br. 4/12

59 Zakon o agencijama i unutrašnjim službama za zaštitu ljudi i imovine, Službene novine FBiH, br. 78/08



sferi u Bosni i Hercegovini. Ipak, postavlja se pitanje da li će u budućnosti, u kontekstu euroatlantskih integracija i potrebe za modernizacijom sektora sigurnosti biti neophodno razmatrati fleksibilnije pravno rješenje i model koji bi omogućio korištenje određenih usluga i angažovanje kapaciteta PVSK uz strogi nadzor i međunarodne garancije.

6. PRIMJERI DJELOVANJA PRIVATNIH VOJNO-SIGURNOSNIH KOMPANIJA

6.1. KOMPANIJA „EXECUTIVE OUTCOMES“

Jedan od najpoznatijih primjera angažovanja PVSK u savremenim sukobima jeste primjer kompanije *Executive Outcomes* (skr. EO) koja je osnovana početkom devedesetih godina u Južnoafričkoj Republici. Nakon završetka južnoafričkog graničnog rata u Angoli i Namibiji 1989. godine tadašnja apartheid vlada razmatrala je veliko smanjenje broja vojnih lica. Ovo početno smanjenje naglo se ubrzalo kako je sam sistem apartheida ukinut početkom devedesetih godina. Vođa Afričkog nacionalnog kongresa Nelson Mandela zahtijevao je da tadašnji južnoafrički predsjednik Frederik Willem de Klerk raspusti neke od južnoafričkih i jugozapadnoafričkih specijalnih snaga, poput 32. bataljona⁶⁰ i Koevoeta⁶¹. Jedna od njih bio je i Ured za civilnu suradnju

60 32. bataljon (Buffalo Battalion, Three-two Battalion ili na portugalskom: Os Terríveis, što znači „Strašni“) bio je elitni bataljon lake pješadije Južnoafričke vojske, osnovan 1975. godine, a sastojao se od crnog i bijelog oficirskog i podoficirskog kadra. Bataljon je raspušten 26. marta 1993. godine.

61 Koevoet, afrikans za “poluga” (također poznat kao Operacija K ili SWAPOL-COIN) bila je odbrambena (protivpobunjenička) jedinica Policije Jugozapadne Afrike. Njene formacije su uključivale bijele južnoafričke policajce, obično upućene iz Južnoafričkog sigurnosnog ogranka ili Jedinice za specijalne zadatke, i crne dobrovoljce iz Ovambolanda. Koevoet je bio modeliran po uzoru na Selous Scouts, multirasnu rodezijsku vojnu jedinicu koja se specijalizovala za COIN operacije. Njegov naziv je aluzija na metaforu „prying“ (odvajanje) pobunjenika od civilnog

(eng. *Civil Cooperation Bureau*), jedinica koja je provodila tajne operacije koje su uključivale atentate na protivnike vlade i zaobilaznje sankcija UN-a protiv apartheid režima osnivanjem prekomorskih kompanija.

Samo je Koevoet, kao dio policije Jugozapadne Afrike (eng. *South West African Police*), raspušten kao dio pregovora o nezavisnosti Jugozapadne Afrike (današnje Namibije). Mnogi pripadnici drugih jedinica tj. bivši vojnici, regrutovani su od strane kompanije EO koja je postala poznata po svom aktivnom učešću u konfliktima u Angoli (1993.–1995.) i Sijera Leoneu (1995.–1997.), gde je njeno djelovanje imalo značajan vojno-politički i sigurnosni uticaj.⁶²

U Angoli, EO je bila angažovana od strane legalne državne vlade kako bi pružila pomoć u borbi protiv pobunjeničkog pokreta poznatog pod nazivom UNITA⁶³. Zahvaljujući efikasnoj primjeni vojne strategije, prethodnog

stanovništva. Koevoet je bio aktivan tokom Južnoafričkog graničnog rata između 1979. i 1989. godine, tokom kojeg je sproveo stotine operacija „traži i uništi“ protiv Narodne oslobodilačke vojske Namibije (PLAN). Metode Koevoeta su bile kontroverzne, a jedinica je optuživana za činjenje brojnih zločina nad civilima. Tokom rata, jedinica je ubila ili zarobila 3.225 pobunjenika i učestvovala u 1.615 pojedinačnih borbi. Koevoet je raspušten 1989. godine kao dio implementacije Rezolucije 435 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, koja je efektivno okončala Južnoafrički granični rat i omogućila nezavisnost Jugozapadne Afrike, odnosno Namibije.

62 Singer Peter W., op.cit., 103.–112.

63 Nacionalna unija za potpunu nezavisnost Angole (portugalski: *União Nacional para a Independência Total de Angola*, skraćeno UNITA) je trenutno druga najveća politička stranka u Angoli. Osnovana 1966. godine, UNITA se borila uz Narodni pokret za oslobođenje Angole (MPLA) i Nacionalnooslobodilački front Angole (FNLA) u Angolanskom ratu za nezavisnost (1961–1975), a zatim protiv MPLA u građanskom ratu koji je uslijedio (1975–2002). Rat je bio jedan od najpoznatijih proxy ratova Hladnog rata, pri čemu je UNITA u početku primala vojnu pomoć od Narodne Republike Kine od 1966. do oktobra 1975. godine, a kasnije od Sjedinjenih Američkih Država i aparthejd Južne Afrike, dok je MPLA primala materijalnu i tehničku podršku od Sovjetskog Saveza i njegovih saveznika, posebno Kube.



vojnog iskustva, obuci i operativnoj podršci vladine snage su uspjele ostvariti ključne vojne pobjede čime se stabilizovala situacija na terenu.⁶⁴Njihova intervencija pokazala je koliki značaj privatni akteri mogu imati na ishod oružanih sukoba u situacijama kada međunarodne organizacije i regionalne snage ne uspijevaju uspostaviti kontrolu nad situacijom. EO je na taj nalin brzo postigla rezultate koje UN i afričke misije nisu mogle obezbijediti usprkos angažmanu tokom dužeg perioda.

Sličan scenario odigrao se i u Sijera Leoneu, gdje je vlada suočena sa brutalnim napadima pobunjeničke grupe Revolucionarni ujedinjeni front (*eng. Revolutionary United Front*)⁶⁵ angažovala EO nakon što su međunarodne i regionalne misije UN-a i Ekonomske zajednice država zapadne Afrike (*eng. Economic Community of West African States*) pokazale ograničenu efikasnost. Prisustvo EO omogućilo je relativno brz povratak kontrole vlade nad strateškim područjima i rudnicima dijamanata.⁶⁶ Ovakav angažman bio je ključan za privremenu stabilizaciju države, iako je istovremeno ukazao na zavisnost ekonomski i vojno slabijih država od privatnih vojnih aktera.

Međutim, iako se EO često ističe kao primjer uspješne intervencije jedne PVSJ, angažman ove kompanije bio je duboko povezan sa ekonomskim interesima. Pored direktnih ugovornih naknada, kompanija je dobijala pristup i koncesijama za eksploataciju prirodnih resursa, naročito rudnika dijamanata i drugih minerala.⁶⁷ Ovaj način djelovanja i poslovanja doveo je do ozbiljnih pravnih i etičkih dilema. Upitno je da li angažovanje privatnih vojnih aktera za zaštitu i eksploataciju resursa predstavlja oblik neokolonijalnog iskorištavanja i da li time dolazi do kršenja suvereniteta države domaćina. Posebno je problematično što je ovaj model stvarao zavisnost vlade od

64 Musah Abdel-Fatau, Fayemi J. 'Kayode (2000), *Mercenaries: An African Security Dilemma*, Pluto Press, London, 75.–94.

65 Revolucionarni ujedinjeni front (Revolutionary United Front) bila je pobunjenička grupa koja je vodila neuspjeli jedanaestogodišnji rat u Sijera Leoneu, a koji je započeo 1991. godine i završio 2002. godine. Kasnije se transformirala u političku stranku, koja i danas postoji. Trojica najviših preživjelih vođa, Issa Sesay, Morris Kallon i Augustine Gbao, osuđeni su u februaru 2009. za ratne zločine i zločine protiv čovječnosti.

66 Shearer David (1998), *Private Armies and Military Intervention*, Adelphi Paper 316, International Institute for Strategic Studies, 20.–29.

67 Chesterman Simon, Lehnardt Chia, *op.cit.*, 89.–101.

privatnog partnera i dovodio u pitanje transparentnost i odgovornost državnog aparata za upravljanje nacionalnim odnosno javnim dobrima i resursima.

Upravo zbog ovakvih dilema Južnoafrička Republika je nakon prestanka djelovanja EO usvojila *Foreign Military Assistance Act* (1998)⁶⁸, a kasnije i stroži *Regulation of Foreign Military Assistance Act* (2006)⁶⁹ kojim se zabranjuje učešće južnoafričkih državljana u stranim oružanim sukobima bez prethodnog odobrenja vlade. Ovi zakoni su predstavljali rane pokušaje nacionalne države da kontroliše djelovanje PVSK i da spriječi zloupotrebu privatne sile, naročito u afričkom kontekstu gdje su ovakve kompanije uglavnom povezivane sa trgovinom resursima i produžavanjem sukoba.⁷⁰

Ova kratka analiza djelovanja EO pokazuje dvostruku prirodu PVSK. Sa jedne strane, one mogu pružiti brze i efikasne vojne rezultate koji često prevazilaze rezultate međunarodnih organizacija. Sa druge strane, njihova navodna povezanost sa ekonomskim interesima i nedostatak transparentnosti u djelovanju stvaraju ozbiljne pravne i etičke dileme u međunarodnom pravu. EO je stoga evidentan primjer kako privatna upotreba sile može privremeno stabilizovati ugroženu državu dok istovremeno može doći do podriivanja samih principa suvereniteta, odgovornosti i jednakosti pred zakonom.⁷¹

6.2. KOMPANIJA „DRAKEN INTERNATIONAL“

Za razliku od kontroverznih primjera PVSK koje su direktno učestvovala u oružanim sukobima, kompanija *Draken International* (skr. DI) iz SAD-a predstavlja pozitivan primjer kako angažman privatnih aktera može imati pozitivan efekat bez neposrednog učešća u borbenim operacijama. DI je kompanija specijalizovana za pružanje usluga *adversary air* ili *aggressor*

68 Republic of South Africa, Regulation of Foreign Military Assistance Act No. 15 of 1998.

69 Republic of South Africa, Prohibition of Mercenary Activities and Regulation of Certain Activities in Country of Armed Conflict Act No. 27 of 2006.

70 Gumedze Sabelo, op.cit, 25.–34.

71 Carmola Kateri (2010), *Private Security Contractors and New Wars: Risk, Law, and Ethics*, Routledge, London, 121.–135.



training, odnosno simulaciju protivničkih zračnih snaga u cilju obuke vojnih pilota i unapređenja operativnih sposobnosti kao i spremnosti nacionalnih i savezničkih zračnih snaga.⁷²

Model djelovanja DI zasniva se na korištenju flote starijih borbenih i trenažnih aviona, poput F-16, Mirage F1, MiG-21 i L-159, koje kompanija nabavlja od država članica NATO ili drugih partnera.⁷³ Time se državama omogućava pristup sofisticiranoj obuci bez potrebe da same održavaju skupe „agresorske“ eskadrile, što značajno smanjuje troškove i povećava fleksibilnost vojnih budžeta.⁷⁴ Istovremeno, korištenje privatnih aktera omogućava brže prilagođavanje savremenim taktikama i simulaciju prijetnje koju može predstavljati potencijalni protivnik čime se uveliko povećava kvalitet obuke i interoperabilnost među saveznicima.⁷⁵

Pravno gledano, angažovanje kompanija poput DI uklapa se u okvir propisan aktuelnim normama međunarodnog prava, budući da one ne učestvuju direktno u neprijateljstvima i stoga se ne mogu kvalifikovati kao plaćeničke prema Konvenciji UN-a iz 1989. godine.⁷⁶ Njihova aktivnost po svojim obilježjima bliža je kategoriji vojnih savjetnika i instruktora koji uživaju prava i zaštitu koja proizilazi iz statusa civila, dakako pod uslovom da nemaju ulogu aktivnih učesnika u borbenim operacijama. Međutim, i dalje postoje određene nedoumice u vezi sa regulativom koja se tiče izvoza vojnih tehnologija, sigurnosnih protokola i nadzora nad transferom i prodajom sofisticirane opreme uruke privatnih aktera.⁷⁷

72 “About Us – Our Impact,” Draken International, Draken Aero, <https://www.draken.aero/about/our-impact/>.

73 “Dutch Government Agrees To Sell 12 F-16s To Draken International For Use In Adversary Role In The U.S.,” *The Aviationist*, 30. jun 2021.

74 “Draken International Acquires Soon-to-Be Retired F-16s From Netherlands and Norway,” *The Aviationist*, 10. decembar 2021.

75 Martel William C. (2011), *Victory in War: Foundations of Modern Strategy*, Cambridge University Press, New York, 287.–288.

76 International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries, op.cit.

77 Simon Chesterman and Chia Lehnardt, op.cit., 112.–115.

DI se razlikuje i u pogledu transparentnosti na način da ova kompanija javno objavljuje i promovira politike usklađene sa međunarodnim standardima ljudskih prava, uključujući mjere protiv trgovine ljudima i programe za zapošljavanje vojnih veterana.⁷⁸ Time se smanjuje rizik od zloupotreba, što pokazuje da u određenim okolnostima privatni akteri mogu doprinijeti jačanju sigurnosnih kapaciteta države uz izbjegavanje sivih zona i bez ugrožavanja međunarodnih pravnih normi.

Analiza djelovanja kompanije DI pokazuje da privatni vojni akteri ne moraju nužno predstavljati prijetnju međunarodnom pravnom poretku i suverenitetu države nego da uz odgovarajuću regulaciju i nadzor mogu postati instrument za poboljšanje i izgradnju sigurnosnih kapaciteta država. Ovakav model poslovanja i djelovanja još jednom ističe važnost pravne diferencijacije između onih PVSK koje direktno učestvuju u neprijateljstvima i onih koje pružaju podršku u obliku obuke, logistike i simulacija.

7. ETIČKE I SIGURNOSNE DILEME

Korištenje privatnih vojnih kompanija također dovodi do pojave kompleksnih etičkih i pravnih pitanja naročito u pogledu legitimnosti „outsourcinga“ rata. Ideja da se upotreba sile prenosi na privatne aktere izaziva dileme o tome da li je sigurnost javno dobro koje mora ostati isključivo u nadležnosti države ili može postati predmet tržišnih odnosa.⁷⁹ Kada su profit i sigurnost u sukobu dolazi do pojave rizika postupanja privatnih kompanija koje je suprotno opštim interesima civilnog stanovništva, vodeći računa o finansijskim motivima umjesto o humanitarnim obavezama.

Najpoznatiji primjer takvih rizika predstavlja već pomenutislučaj kompanije *Blackwater* u Iraku. Podsjećanja radi, u pitanju je incident iz 2007. godine kada su zaposlenici kompanije otvorili vatru na civilno stanovništvo na trgu Nisour u Bagdadu što je rezultiralo smrću sedamnaest civila i ranjavanjem više od dvadeset.⁸⁰ Kao što je već naglašeno, ovaj incident izazvao je međunarodnu osudu i doveo do postavljanja pitanja odgovornosti privatnih vojnih aktera koji djeluju u zoni oružanog sukoba. Iako su pojedini pripadnici

78 “Legal,” Draken International, Draken Aero, <https://www.draken.aero/legal/>.

79 Pattison James, op.cit., 41.–45.

80 Scahill Jeremy, op.cit, 149.–155.



kompanije kasnije krivično procesuirani u SAD, događaj je imao ogroman uticaju ukazivanju na pravne praznine u međunarodnom i nacionalnom sistemu odgovornosti, s obzirom na to da se zaposleni u PVSK često nalaze između jurisdikcija i djeluju u sivim zonama međunarodnog prava.⁸¹

S etičkog aspekta, jedan od glavnih problema je u očitoj kontradiktornosti između logike profita (i samog modela funkcionisanja kapitalizma) i humanitarnih normi međunarodnog prava. Privatne kompanije *de facto* nemaju istu obavezu poštovanja principa proporcionalnosti i nužnosti kao što je to slučaj sa državnim oružanim snagama, a nadzor i kontrola njihovog rada i djelovanja je mnogo složeniji proces zbog fragmentisanog, nejasnog i nedovoljno definisanog pravnog i ugovornog okvira.⁸² Zbog toga se samo po sebi postavlja pitanje da li je uopšte moguće uskladiti spektar djelatnosti PVSK sa međunarodnim humanitarnim pravom bez snažnijeg međunarodnog mehanizma pravne i pravosudne regulacije.

Ova dilema ostaje jedno od centralnih pitanja savremenog međunarodnog prava i bezbednosnih studija. Slučaj *Blackwater-a* demonstrira da nedostatak jasnog međunarodnog pravnog okvira može dovesti do ozbiljnih povreda ljudskih prava i narušavanja povjerenja lokalnog stanovništva u međunarodne misije, što samo po sebi može imati jako ozbiljne političke, ekonomske i geostrateške implikacije.⁸³

8. ZAKLJUČAK

Analiza djelovanja PVSK pokazuje da njihov rastući utjecaj u savremenim oružanim sukobima i međunarodnim odnosima predstavlja kompleksan izazov za tradicionalne koncepte suvereniteta, prava na samoodbranu i međunarodnog prava uopšte. Pojedine PVSK djeluju u pravnoj „sivoj zoni“ između statusa civilnih ugovarača i učesnika u neprijateljstvima što dovodi do postavljanja pitanja atribucije, odgovornosti i kontrole. Njihova sposobnost da dopunjuju ili nadomjesto nedostatke u državnim vojno-

81 Dickinson Laura (2011), *Outsourcing War and Peace: Preserving Public Values in a World of Privatized Foreign Affairs*, Yale University Press, New Haven, 87.–90.

82 Chesterman Simon, Fisher Angelina (2009), *Private Security, Public Order: The Outsourcing of Public Services and Its Limits*, Oxford University Press, Oxford, 102.–108.

83 Carmola Kateri, op.cit., 143.–150.

sigurnosnim kapacitetima često omogućava brze i efikasne operativne rezultate, ali istovremeno povećava rizik od prekoračenja dozvoljene upotrebe sile, zloupotrebe privatne moći i narušavanja suvereniteta država domaćina.

Pravo na samoodbranu, definisano članom 51. Povelje UN-a i međunarodnim običajnim pravom, ostaje osnovni pravni okvir za legitimnu upotrebu sile. Angažovanje PVSK u svrhu ostvarenja samoodbrane nije eksplicitno zabranjeno, ali je strogo uslovljeno kriterijima nužnosti, proporcionalnosti i državnog nadzora nad njihovim djelovanjem. Kroz praksu ARSIWA i dokumenta iz Montreuxa, jasno se naglašava potreba za efektivnom državnom kontrolom i ugovornim mehanizmima koji osiguravaju odgovornost, dok nedostatak univerzalnog međunarodnog regulativnog okvira stvara rizik pravne nesigurnosti i nekažnjivosti.

Komparativna analiza nacionalnih zakonodavstava pokazuje različite pristupe regulaciji PVSK. Dok Sjedinjene Američke Države, Južnoafrička Republika i Rusija primjenjuju fleksibilne modele sa određenim regulatornim okvirima, zemlje poput Francuske, Njemačke i Bosne i Hercegovine imaju restriktivniji pristup, naglašavajući zabranu plaćenika i paravojnih aktivnosti, čime se štiti državni monopol nad upotrebom sile i smanjuje rizik od destabilizacije. Ove razlike ukazuju na fragmentiranost pravnog sistema po pitanju djelovanja PVSK i otežavaju uspostavljanje univerzalnih međunarodnih normi.

Primjeri kompanija EO i DI ilustruju dvostruku prirodu PVSK. EO pokazuje kako privatni vojni akteri mogu značajno utjecati na ishod konflikata i stabilizaciju države, ali uz ozbiljne pravne i etičke dileme povezane sa ekonomskim interesima i zavisnošću vlade od privatnog subjekta. S druge strane, DI demonstrira model gdje privatni akteri pozitivno doprinose sigurnosnim kapacitetima države kroz obuku i simulaciju prijetnji, bez narušavanja međunarodnog prava i suvereniteta.

Na kraju, jasno je da PVSK predstavljaju neizbježan element savremenih sukoba čija upotreba zahtijeva balans između operativnih mogućnosti, poštovanja međunarodnog prava i zaštite suvereniteta. Efikasna regulacija i nadzor na nacionalnom i međunarodnom nivou su ključni za minimizaciju rizika zloupotrebe i suzbijanje pojave pravne nesigurnosti, dok istovremeno omogućavaju odgovarajuću integraciju PVSK u legitimne sigurnosne i odbrambene funkcije. Razvoj sveobuhvatnog pravnog okvira



koji precizno definiše status, odgovornosti i nadzor PVSK predstavlja neophodan korak ka stabilnijem, predvidljivijem i zakonitom upravljanju privatnom upotrebom sile u međunarodnim odnosima.

9. CONCLUSION

The analysis of the activities of PMSCs demonstrates that their growing influence in contemporary armed conflicts and international relations represents a complex challenge to traditional concepts of sovereignty, the right to self-defense, and international law in general. Certain PMSCs operate in a legal “grey zone” between the status of civilian contractors and participants in hostilities, raising questions of attribution, accountability, and control. Their ability to supplement or compensate for deficiencies in state military and security capacities often enables rapid and effective operational results, but at the same time increases the risk of excessive use of force, abuse of private power, and infringement on the sovereignty of host states.

The right to self-defense, as defined in Article 51 of the UN Charter and customary international law, remains the primary legal framework for the legitimate use of force. The engagement of PMSCs for the purpose of self-defense is not explicitly prohibited but is strictly conditioned by the criteria of necessity, proportionality, and state oversight of their activities. Through the practice of ARSIWA and the Montreux documents, the need for effective state control and contractual mechanisms ensuring accountability is clearly emphasized, while the absence of a universal international regulatory framework creates risks of legal uncertainty and impunity.

A comparative analysis of national legislation shows different approaches to the regulation of PMSCs. While the United States, South Africa, and Russia employ flexible models with certain regulatory frameworks, countries such as France, Germany, and Bosnia and Herzegovina adopt a more restrictive approach, emphasizing the prohibition of mercenaries and paramilitary activities, thereby protecting the state monopoly on the use of force and reducing the risk of destabilization. These differences indicate a fragmented legal system regarding PMSCs’ operations and hinder the establishment of universal international norms.

The examples of EO and DI companies illustrate the dual nature of PMSCs. EO demonstrates how private military actors can significantly influence the outcome of conflicts and state stabilization, yet raise serious legal and ethical dilemmas related to economic interests and government dependence on private entities. On the other hand, DI demonstrates a model where private actors positively contribute to the state's security capacities through training and threat simulation, without violating international law or sovereignty.

Ultimately, it is clear that PMSCs represent an inevitable element of contemporary conflicts, whose use requires a balance between operational capabilities, respect for international law, and protection of sovereignty. Effective regulation and oversight at both national and international levels are crucial to minimize the risk of abuse and curb legal uncertainty, while simultaneously allowing for the appropriate integration of PMSCs into legitimate security and defense functions. The development of a comprehensive legal framework that precisely defines the status, responsibilities, and oversight of PMSCs represents a necessary step toward more stable, predictable, and lawful management of private use of force in international relations.

LITERATURA

1. Fletcher George P., Ohlin Jens David (2008), *Defending Humanity: When Force Is Justified and Why*, Oxford University Press, Oxford
2. Odluka o objavljivanju povelje Ujedinjenih naroda, Narodne novine – Službeni list Republike Hrvatske 15/93
3. Shaw Malcolm N. (2021), *International Law*, Cambridge University Press, Cambridge
4. Montevideo Convention on the Rights and Duties of States (1933), stupila na snagu 26. decembra 1934. godine, <https://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-40.html>
5. Brownlie Ian (2012), *Principles of Public International Law*, Oxford University Press, Oxford



6. Ku Julian G., Yoo John (2013), *Globalization and Sovereignty*, Berkeley Journal of International Law 31, no. 1
7. Cassese Antonio (2005), *International Law*, Oxford University Press, Oxford
8. Urueña-Sánchez Mario, Olásolo Héctor (2023), *Private Military and Security Companies, Responsibility of States and International Humanitarian Law: Toward an Interdisciplinary Definition*, Revista Derecho del Estado, no. 57
9. Pattison James (2014), *The Morality of Private War: The Challenge of Private Military and Security Companies*, Oxford University Press, Oxford
10. Britchenko Igor (2025), *The Role of Private Military Companies in Contemporary Conflicts: Legal and Security Dilemmas*, Politics & Security 13, no. 3
11. Singer Peter W. (2008), *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*, Cornell University Press, Ithaca
12. Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, čl. 47, <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977>
13. International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries, UNGA Res. 44/34, 4 December 1989.
14. Chesterman Simon, Lehnardt Chia (2007), *From Mercenaries to Market: The Rise and Regulation of Private Military Companies*, Oxford University Press, Oxford
15. Cameron Lindsey (2006), *Private Military Companies: Their Status under International Humanitarian Law and Its Impact on Their Regulation*, International Review of the Red Cross, Vol. 88, No. 863
16. Schreier Fred, Caparini Marina (2005.), *Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies*, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva

17. Scahill Jeremy (2007), *Blackwater: The Rise of the World's Most Powerful Mercenary Army*, Nation Books, New York
18. Montreux Document on Pertinent International Legal Obligations and Good Practices for States related to Operations of Private Military and Security Companies during Armed Conflict, 2008.
19. Avant Deborah (2005), *The Market for Force: The Consequences of Privatizing Security*, Cambridge University Press, Cambridge
20. Kilcup James (2016), *Proportionality in Customary International Law: An Argument Against Aspirational Laws of War*, Chicago Journal of International Law, Vol. 17, No. 1, Article 8
21. ILC, *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with Commentaries* (2001)
22. Ryngaert Cedric (2021), *Attributing Conduct in the Law of State Responsibility*, Utrecht Journal of International and European Law, Utrecht
23. Marten Kimberly (2019), *Russia's Use of Semi-State Security Forces: The Case of the Wagner Group*, Post-Soviet Affairs 35, no. 3
24. Neethling Theo (2023), *Russian Para-Military Operations in Africa: The Wagner Group as a De Facto Foreign Policy Instrument*, Scientia Militaria 2023, Vol. 51, No. 1
25. Maddocks Jennifer (2021), *Russia, the Wagner Group, and the Issue of Attribution*, Lieber Institute, West Point
26. Gómez del Prado, José L. (2011), *A United Nations Instrument to Regulate and Monitor Private Military and Security Contractors*, Notre Dame Journal of International & Comparative Law, Vol. 1, Iss. 1, Article 1.
27. Tonkin Hannah (2011), *State Control over Private Military and Security Companies in Armed Conflict*, Cambridge University Press, Cambridge
28. International Committee of the Red Cross, *Geneva Conventions of 1949 and Additional Protocols of 1977*, <https://www.icrc.org/en/law-and-policy/geneva-conventions-and-their-commentaries>



29. Cameron Lindsey, Chetail Vincent (2013), *Privatizing War: Private Military and Security Companies under Public International Law*, Cambridge University Press, Cambridge
30. White Nigel (2009), *Democracy Goes to War: British Military Deployments under International Law*, Oxford University Press, Oxford
31. Gumedze Sabelo, *Elimination of Mercenarism in Africa: A Need for a New Continental Approach*, ISS Monograph No. 147, Pretoria
32. United States, *Military Extraterritorial Jurisdiction Act of 2000*, Public Law 106-523, Stat. 114:2488, 106th Cong., 2d sess., 2000, <https://www.govinfo.gov/app/details/PLAW-106publ523/related>
33. Peter W. Singer, Frequently Asked Questions on the UCMJ Change and Its Applicability to Private Military Contractors, *Brookings Institution*, 12. januara 2007
34. Dickinson Laura (2006), *Public Law Values in a Privatized World*, *Yale Journal of International Law* 31, New Haven
35. Code pénal, art. 436-1 – 436-5
36. Bakker Christine, Sossai Mirko (2012), *Multilevel Regulation of Military and Security Contractors*, Hart Publishing, Oxford/Portland
37. Bundeswehr, *Law of Armed Conflict Manual (ZDv 15/2, 2013)*
38. Mohamedou Kemal, *The Wagner Group, Russia's Foreign Policy and Sub-Saharan Africa*, Geneva Centre for Security Policy, Geneva Paper 32/24, Geneva
39. Krahmann Elke (2005), *Controlling Private Military Services in the UK and Germany*, *European Security* 14, no. 2
40. Krivični zakon Bosne i Hercegovine – KZ, Službeni glasnik BiH br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021, 31/2023 i 47/2023
41. Zakon o agencijama za obezbjeđenje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti, Službeni glasnik RS, br. 4/12

42. Zakon o agencijama i unutrašnjim službama za zaštitu ljudi i imovine, Službene novine FBiH, br. 78/08
43. Musah Abdel-Fatau, Fayemi J. 'Kayode (2000), *Mercenaries: An African Security Dilemma*, Pluto Press, London
44. Shearer David (1998), *Private Armies and Military Intervention*, Adelphi Paper 316, International Institute for Strategic Studies
45. Republic of South Africa, Regulation of Foreign Military Assistance Act No. 15 of 1998.
46. Republic of South Africa, Prohibition of Mercenary Activities and Regulation of Certain Activities in Country of Armed Conflict Act No. 27 of 2006.
47. Carmola Kateri (2010), *Private Security Contractors and New Wars: Risk, Law, and Ethics*, Routledge, London
48. "About Us – Our Impact," Draken International, Draken Aero, <https://www.draken.aero/about/our-impact/>
49. "Dutch Government Agrees To Sell 12 F-16s To Draken International For Use In Adversary Role In The U.S.," *The Aviationist*, 30. jun 2021.
50. "Draken International Acquires Soon-to-Be Retired F-16s From Netherlands and Norway," *The Aviationist*, 10. decembar 2021.
51. Martel William C. (2011), *Victory in War: Foundations of Modern Strategy*, Cambridge University Press, New York
52. "Legal," Draken International, Draken Aero, <https://www.draken.aero/legal/>
53. Dickinson Laura (2011), *Outsourcing War and Peace: Preserving Public Values in a World of Privatized Foreign Affairs*, Yale University Press, New Haven
54. Chesterman Simon, Fisher Angelina (2009), *Private Security, Public Order: The Outsourcing of Public Services and Its Limits*, Oxford University Press, Oxford



THE INTERNATIONAL LEGAL STATUS OF PRIVATE MILITARY AND SECURITY COMPANIES IN THE CONTEXT OF SOVEREIGNTY AND THE RIGHT TO SELF-DEFENSE

Sandro Ibrišimović, LL.M.

Ministry of Defence of Bosnia and Herzegovina

e-mail: sandroi@hotmail.com

ABSTRACT

The existence and use of private military and security companies is not only a growing trend and the modus operandi of the strategic action of individual actors of international relations, but also a concrete challenge to the generally accepted norms of international law derived from the UN Charter, as well as to international humanitarian law and international human rights standards. The activity of private military and security companies is closely related to certain rights of states arising from international treaty law and international customary law. The activity of PMSCs is often found in a kind of “gray zone” of imprecisely defined legal norms and the real needs of certain state and non-state actors.

Because of this factual situation, it is necessary to analyze the relationship between the existence and operation of PMSCs and international law, as well as the impact of these actors on the sovereignty of the state and the state’s right to self-defense. In addition, it is necessary to analyze the dangers and risks arising from the activities of PMSCs as well as the possible positive security aspects of their activities.

Keywords: *Private military-security companies, right to self-defense, sovereignty, delegation of force, mercenary*

